

УДК 069.1:028(477.84)

І. М. Хома

Музей книги як освітній осередок Бережанського краю

На основі діяльності музею книги м. Бережани з 1984 р. до 2016 р. зроблена спроба проаналізувати даний заклад як освітній та культурний осередок. Оскільки на сучасному етапі розвитку музейної справи саме спрямування музею на освітню галузь є пріоритетним.

Ключові слова: музей книги, музейна педагогіка, освітня діяльність.

Освітня функція музею одна з найважливіших серед форм музейної діяльності, чи може навіть найважливіша, бо саме вона як специфічна форма музейної комунікації поширює змісти, значення і цінності музейних колекцій й виправдовує існування музею як соціокультурної інституції.

Євгенія Ковальчук, к.і.н.

На сучасному етапі розвитку музейної справи саме спрямування музею на освітню галузь є пріоритетним. Маю на увазі не просте використання музейних приміщень для проведення тематичних занять, лекцій та уроків, а співпрацю музею та шкільних, позашкільних закладів на рівних умовах. Використання музею як навчальної платформи направлене на формування особистісних емоційних ставлень до експонатів, а також — на розвиток творчих здібностей у школярів та студентів.

Термін «музейна педагогіка» вперше введено у науковий обіг в 1934 р. К. Фрізенном (Німеччина). Це наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки та психології, що розглядає музей як освітню систему. Оскільки ми живемо в епоху нанотехнологій, тому основним завданням музеїв є пошук нових видів та напрямків діяльності, оновлення функцій музею, який одночасно нестиме роль зберігача скарбів та стане науковим, духовним центром з новим баченням минулого та сучасного. Все більше стає актуальним використання музею як навчальної платформи.

Музейна педагогіка може сприяти зміні «популярної» ідеології сучасності, яка фактично впливає із самого поняття «музей». Міжнародна рада музеїв (ІСОМ) дає таке формулювання: «Музей — це неприбуткова постійно діюча інституція, яка служить суспільству та його розвиткові і для цього збирає, зберігає, досліджує,

популяризує та експонує матеріальну і нематеріальну спадщину людства, а також об'єкти довкілля з метою вивчення, навчання та для естетичного задоволення» [1, с. 16]. Відповідно ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу» визначає музей як «науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини» [2].

Музей книги є діючою установою в м. Бережани вже більше тридцяти років. Створювався він на основі міжобласного науково-методичного центру пропаганди книги у 1984 р., а з 1994 р. офіційно набув статусу музею.

Перше тематичне заняття у вищеназваній установі було проведено директором Н. І. Волинець та старшим науковим співробітником Л. В. Зінчук на тему «Франко і Бережанщина» 2 вересня 1996 р. Цікаво, що урок був присвячений 5-й річниці незалежності України для учнів 2-го та 3-го класу. Звісно, до 1996 р. музей виконував функції освітнього осередку: тут відбувалися Чайковські читання, конкурси читців Лесині лірики, Шевченківські дні тощо. Про проведення уроків або лекцій у книзі масових заходів не згадується.

З 1996 р. музей книги відкрив свої зали для проведення різноматематичних проектів: дні му-

зею в школі, у вищих навчальних закладах — тиждень книги, театрально-ігрового циклу пізнавальних заходів для молодшого шкільного віку, читацьких конференцій, книжкових вікторин, диспутів, літературних вечорів, лекцій тощо. Пріоритетним був та залишається літературний напрямок у роботі. Згодом наукові співробітники розпочали розширювати та створювати цикли уроків, лекцій, виховних бесід, опираючись на краєзнавство.

Традиційними є культурно-масові заходи, короткотривалі за своїм часовим обмеженням, присвячені:

— видатному західно-українському діячеві, засновнику «Руської Трійці», о. Маркіяну Шашкевичу та його сину Володимиру — поету, які традиційно відбуваються в експозиційному залі Маркіяна Шашкевича, де діти та студенти мають змогу ознайомитися з творами видатного галицького діяча, учня Бережанської гімназії та його наступника;

— життєвому та творчому шляху однієї із найцікавіших постатей провінційного містечка Бережани на стику ХІХ та ХХ ст. українського письменника, громадського діяча Андрія Чайковського. Зокрема, цикл уроків: «Повість Андрія Чайковського «За сестрою» французькою мовою», «Громадсько-політична діяльність Андрія Чайковського», «Твір «Сагайдачний»: історія написання та доля твору» тощо;

— сучасному письменнику та громадському діячеві Геннадію Морозу, випускнику бережанської ЗОШ № 1, автору поетичних видань про Бережани, тощо. Виокремлюється цикл тематичних заходів, пов'язаних із книгою. Зокрема, «Спочатку було слово...», «Книгодрукування на Україні: історія та сучасність», «В гостях у літописця» (при свічках). Вищеназвані тематичні

заходи проводяться науковими співробітниками в залі «Стародруки». Виготовляються спеціальні пера, якими вчаться писати учні, уявляючи, що вони давні літописці. Це дає змогу дитині пережитися в епоху ще Київських часів.

Окремо можна виділити пізнавальні уроки, присвячені рідній мові: «Від Букваря до Читанки», «В моїм серці Україна», «Україна — єдина країна» тощо.

У рамках проекту «На цій землі нас не здолати» — цикл тематичних заходів національно-патріотичного спрямування, розроблений та введений у використання цього навчального року. Учні, студенти мають змогу прослухати уроки, лекції, виховні години, бесіди по темах: «Іван Гавдида — лицар нескореного духу», «Мирослав Кушнір — співець оунівської поезії», «Герої

Небесної сотні (Устим Голоднюк)» тощо.

На основі виставки робіт індійського релігійного діяча, філософа, спортсмена, художника, поета й драматурга Шрі Чінмоя, яка експонувалася в літературній світлиці музею, були проведені ряд мистецьких заходів та бесід, розроблених для учнів бережанських загальноосвітніх шкіл.

Щоб привернути увагу до історії власного краю, введено цикл тематичних уроків та лекцій з історії міста Бережани, які розбиті по століттях. Це зроблено з метою провести аналогію між історичними подіями, які відбувалися в українській історії, та подіями, що відбувалися у рідному місті. Зокрема, для учнів

8-го класу із безпосереднім вивченням козацької епохи цікаво дізнатися, що під мурами Бережанського замку був Богдан Хмельницький, а у с. Рай і до сьогоднішнього дня росте старовинний дуб, названий на честь видатного гетьмана (за легендою, саме біля нього він відпочивав).

І міський конкурс читців поезії, присвячений 202-й річниці від дня народження Т. Г. Шевченка «Наша дума не вмере, не загине»

Літературна година «Леся Українка. Все життя — боротьба»

В контексті цього уроку розповідається і про перебування у Бережанському замку гетьмана Івана Мазепи у 1708 р. У палацах замку хрестили Софію Потоцьку, яку тримав до хреста російський імператор Петро І. Виокремлюємо період історії міста Бережани під польським пануванням. Таким чином, займаючись популяризацією власного минулого, ми проводимо науково-дослідну роботу, яка необхідна при написанні цілісної історії Бережанщини.

У 2015 р. успішно започатковано учнівські науково-пізнавальні конференції на базі музею. Тема конференції «Бережани у Другій світовій війні. Події. Люди», яка була присвячена 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-й річниці завершення Другої світової війни. На жаль, роботи учнів не вдалося опублікувати. Цього року музей планує стати ініціатором проведення наступних учнівсько-студентських науково-пізнавальних конференцій, присвячених вивченню історії рідного краю часів УПА на Бережанщині.

Серед одних із найцікавіших заходів, в якому вже третій рік бере безпосередню участь музей, є святкування Міжнародного дня музеїв. Щоб привернути увагу відвідувачів дорослого та молодшого віку, колектив музею розробляє спеціально дві програми. Для дітей у 2015 р. проведено квест: «Історія міста в пам'ятках»,

який розроблено на базі екскурсійних та поза-екскурсійних пам'яток минулого. Для дорослих, окрім різноманітної мистецької програми, в 2015 р. представлена «моновистава «Серце Нунчі», пропонувався урок-екскурсія нічним містом «Стежками М. Шашкевича, Б. Лепкого, А. Чайковського». Заходи проводяться у рамках проекту «Європейська ніч в музеї».

У травні 2015 р. музей книги приймав участь у літературному фестивалі «Бадяка Маняка» для дітей (в рамках соціокультурного проекту «Вся країна читає дітям»), що проходив у замку Синявських. Проведено майстер-клас «Створи книгу», конкурс «Намалюй улюбленого героя», конкурс-загадка та віртуальний екскурс «Літературними стежками міста».

У червні музей книги організовує та проводить щорічно регіональний фестиваль «У храмі книг». Заходи фестивалю ось уже четвертий рік оновлюються та змінюються. Виокремлюється доросла та дитяча програма. Проводиться щорічна книжкова ярмарка за участю різних видавництв, книжкові сюрпризи від видавництва «Ранок»; виставки: «Вишиті обереги з маминої скрині» (літературна світлиця музею книги) тощо. У 2015 р. відбулися презентації видань: «Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 томах» (Тернопіль, 2014), презентував С. Ткачов (м. Тернопіль); часопису «Пам'ятки України»

*Учасники та гості учнівської науково-пізнавальної конференції
«Бережани у Другій світовій війні. Події. Люди»*

III регіональний фестиваль «У храмі книг». 2015 р.

(№ 1, 2015 р.), присвяченого 100-річчю боїв на Лисоні — презентував Володимир Парацій; книги Олени Різник «Легенди Бережанщини» тощо. Свою творчість презентували: публіцист, історик Ігор Дерев'яний (м. Львів), поет-пісняр, музикант Олексій Лещишин (м. Тернопіль), поетеса, кандидат філологічних наук Наталя Лобас (м. Тернопіль), письменник, кандидат історичних наук, начальник відділу зв'язків з державними органами Міністерства закордонних справ України, дипломат Михайло Харишин (м. Київ); поет, доктор технічних наук, професор Василь Мойсишин (м. Івано-Франківськ); поет, прозаїк, літературознавець, перекладач, есеїст Віктор Неборак (м. Львів); поетеса Ірина Мацко (м. Тернопіль), голова крайового літературного об'єднання Зіновій Кіпибіда (м. Тернопіль); члени Тернопільської обласної Спілки письменників України.

Дитяча програма фестивалю представлена святом дитячої мрії «Шлях у диво-країну Книг», яке відкрив зразковий аматорський колектив «Зернятко» (Г. Єлисевич, РБК). Діти мали можливість ознайомитися та взяти участь у таких заходах: вулична фотовиставка «На пришіпках» (краєзнавчий музей); арт-моб «Квіткова країна — моя Україна» (дитяча бібліотека); мистецька мандрівка «По землі ходила казка» (БТШ); танцювальний марафон «Україна єдина» (аніматори УГКЦ та працівники музею Б. Лепкого); конкурс вишиванки «З малого українця починається велика Україна» (Олена Різник

спільно з магазином «Вишиванка»); конкурс малюнку на асфальті «Найкраще місто у світі» (БТШ); дивовижний розпис «Веселий боді-арт» (БТШ, СЮТ); імпровізована гра «Мандрівка в казку Богдана Лепкого» (музей Богдана Лепкого); «коло книжки» Галини Малик (хата-читальня — краєзнавчий музей), дитячий лабіринт (краєзнавчий музей); благодійна акція «Мистецька ярмарка» (БТШ).

Фестиваль «У храмі книг» є цікавий, власне, співпрацею різноманітних організацій, зокрема, зі школами міста та позашкільними закладами освіти — БТШ, СЮТ, дитячими мистецькими колективами, музичною школою ім. Бездільного, співпрацею музеїв у Бережанах, із громадською організацією БМГО «Рідне місто», книжковими магазинами та місцевою владою.

Щорічно проводяться літературно-мистецькі вечори «Різдвяні вечори в старій ратуші», в яких приймають участь вихованці дитячих гуртків, БТШ, Бережанської музичної школи та їхні вчителі. Традиційними стали «Березневі передзвони», участь в яких приймають автори уже опублікованих збірок. Планувався цей захід як звіт бережанських літераторів від березня до березня.

Крім різноманітних заходів культурного, мистецького та просвітницького характеру, музей книги є організатором науково-пізнавальної конференції «Родина Франца Коковського в громадсько-культурному житті Бережанщини кінця ХІХ — початку ХХ століття», присвяченої

130-річчю з дня народження і 75-літтю пам'яті письменника, етнографа, мовознавця, перекладача, адвоката Франца Михайловича Коковського та 40-літтю пам'яті культурної діячки Софії Коковської. Почесним гостем заходу була п. Рома Сохацька, племінниця Софії Коковської. На заході відбулося спецпогашення конферта «Франц Коковський».

У літературній світлиці музею книги відбуваються Всеукраїнські Чайковські читання, присвячені пам'яті письменника, громадського діяча, адвоката Андрія Чайковського.

Колектив музею книги у 2015 р. в особі директора Л. Зінчук та наукового співробітника Я. Мазурак відвідали Інститут народознавства НАН України (м. Львів), де провели, спільну з музеями та ДІАЗом, презентацію проекту «Як з Бережан до Львова», що відбулася в рамках проведення 21-го Форуму видавців.

Колектив музею книги робить все необхідне для популяризації музейної справи. Звісно, культурна спадщина є найпотужнішою складовою формування української ідентичності поруч із мовою, територією, економічним життям і спільністю історичної долі, що може стати чинником національної консолідації, посприяти суспільному розвитку. У цьому контексті особливу роль покликані відіграти музеї шляхом здійснення своєї соціальної функції документування процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві і природі. Функція документуван-

ня передбачає цілеспрямоване відображення у музейній збірці за допомогою музейних предметів тих процесів і явищ, що їх музей вивчає відповідно до свого профілю і місця в музейній мережі. Музей, як соціальний продукт, є результатом цілеспрямованої, систематичної, творчої пошуково-дослідницької, збиральної, фондової, експозиційної та виставкової роботи [3].

Проте яким має бути сучасний музей? Чи не головна функція сьогоденного музею повернути увагу до минулого, стати відкритим для відвідувача, цікавим для учня та студента, джерелом інформативності для дорослого населення, масовим освітньо-культурним закладом? Чи, навпаки, — перетворитися на закритого типу музейний заклад зі своїми скарбами?

Музей книги вибрав інший шлях. Ми стали цікавими для свого міста, для населення свого регіону та продовжуватимемо працювати на розвиток музейної справи, використовуючи освітню функцію, оскільки з локальної історії розпочинається історія України.

Сьогодні майбутнє музеїв залежить не тільки від об'єднання зусиль держави та громадськості задля розвитку музейної галузі, а й від правильно налагодженої роботи колективу, який виконує свою роботу на найвищому професійному рівні. Перспектива розвитку сучасного музею — це перетворення його на центр громадської активності.

Джерела та література

1. Аартс Г. Що таке музей? // Музей: менеджмент і освітня діяльність. — Львів: Літопис, 2009. — С. 16–22.
2. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249 / 95-ВР // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та
3. Ковальчук Є. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції // Волинський музейний вісник: наук. зб. / упоряд. А. Силіук, Є. Ковальчук. — Луцьк, 2012. — Вип. 3. — С. 17–22.

The Book Museum as an educational center of the Berezhansky district

I. Khoma

The article introduces the Book Museum of Berezhany as local educational and cultural center, treating the results of its work between 1984 to 2016. As nowadays the priority museum development should be focused on educational sphere.

Keywords: book museum, museum pedagogy, educational activities.